

**Likumprojekta
„Latviešu vēsturisko zemju likums”
anotācija**

1. Kādēļ likums ir vajadzīgs

I

1. Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma 3. panta otrajā daļā paredzēts atsevišķs Latviešu vēsturisko zemju likums, kas radītu nepieciešamos priekšnoteikumus iedzīvotāju kopīgās identitātes stiprināšanai un latviešu vēsturisko zemju kultūrvēsturiskās vides un kultūrtelpu saglabāšanai un ilgtspējīgai attīstībai.

2. Vietējo kopienu (šā likuma izpratnē atsevišķu pagastu un pilsētu) kultūrvēsturiskā identitāte un piederības apziņa konkrētai latviešu vēsturiskajai zemei ir visai Latvijas sabiedrībai un valstij būtisks jautājums, kuru aktualizējusi ar Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likumu īstenotā administratīvi teritoriālā reforma.

3. Administratīvi teritoriālā reforma vairāk bijusi vērsta uz pašvaldību darba efektivizēšanu un pakalpojumu pienācīgu nodrošināšanu katrā pašvaldībā, atstājot ārpus likuma tvēruma vietējo kopienu kultūrvēsturiskās identitātes un piederības apsvērumus (*sk. Valsts prezidenta 2020. gada 25. februāra paziņojumu Nr. 7*).

Administratīvi teritoriālajā iedalījumā precīzi ņemt vērā kā noteicošo kritēriju tikai kultūrvēsturiskās nianse nav iespējams (*Laganovskis G. Saglabāt kultūrvēsturiskās nianse administratīvajā iedalījumā – gandrīz neiespējami. Latvijas Vēstneša portāla saruna ar ekonomģeogrāfu Jāni Turlaju, 02.06.2020.*). Ar administratīvi teritoriālo reformu risina pastāvošās ekonomiskās un sociālās problēmas, kā arī pašvaldību sniegto pakalpojumu kvalitāti un pieejamību iedzīvotājiem. Kultūrvēsturiskās identitātes un piederības stiprināšanai ir nepieciešami citi instrumenti un citi likumi (*sk. Valsts prezidenta 2020. gada 19. jūnija paziņojumu Nr. 12*).

4. Lai sekmētu kopīgas valsts politikas tapšanu vietējo kopienu identitātes stiprināšanai un latviešu vēsturisko zemju kultūrvēsturiskās vides un kultūrtelpu saglabāšanai un ilgtspējīgai attīstībai, ierosināju pieņemt atsevišķu likumu, kas risinātu vietējo kopienu kultūrvēsturiskās identitātes un piederības jautājumus. Latviešu vēsturisko zemju likuma mērķis būtu noteikt latviešu vēsturisko zemju saskares līnijas, pēc iespējas definējot katras vietējās kopienas piederību noteiktai latviešu vēsturiskajai zemei – Vidzemei, Latgalei, Kurzemei, Zemgalei un Sēlijai, kā arī paredzēt konkrētus valsts un pašvaldību uzdevumus šīs identitātes un piederības stiprināšanā (*sk. Valsts prezidenta 2020. gada 24. marta paziņojumu Nr. 9*).

Saeima attiecīgo priekšlikumu iekļāva Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likumā, radot tiesisko pamatu nepieciešamā regulējuma un atsevišķas valsts politikas izstrādei kultūrvēsturiskās vides saglabāšanas un ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanai (sk. *Saeimas pavasara sesijas astoņpadsmitās (attālinātās ārkārtas) sēdes 2020. gada 26. maijā stenogrammu*).

5. Latviešu vēsturisko zemju likumprojekts atspoguļo latvietības daudzveidības un latviešu vēsturisko zemju kultūrvēsturiskās vides un kultūrtelpu nozīmīguma apzināšanos mūsu sabiedrībai un valstij.

Latviešu vēsturiskajās zemēs saglabājusies kultūrvēsturiskā vide un kultūrtelpas ir mērķtiecīgi kopjama un attīstāma. Būtiski uzsvērt, ka šajā jomā nepieciešama atsevišķa pārdomāta horizontālā politika, kuru nepieciešams izstrādāt un tuvākajā nākotnē konsekventi īstenot (sk. *Valsts prezidenta 2020. gada 19. jūnija paziņojumu Nr. 12*).

Latviešu vēsturiskajās zemēs pastāvošās kultūrvēsturiskās vides un kultūrtelpu, kas raksturo latvietības daudzveidību, saglabāšanai un attīstīšanai nepieciešams pievērst visas sabiedrības uzmanību, un jo īpaši paredzams atbalsts vietējām kopienām, lai sekmētu apzinātu un sistemātisku kultūrpolitikas darbu šajā jomā.

II

6. Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) ievads konstatē, ka 1918. gada 18. novembrī Latvijas valsts ir izveidota, apvienojot latviešu vēsturiskās zemes. Savukārt Satversmes 3.pants nosaka, ka Latvijas valsts teritoriju starptautiskos līgumos noteiktās robežās sastāda Vidzeme, Latgale, Kurzeme un Zemgale.

7. Satversmes ievadā un Satversmes 3. pantā ietverts viens no nacionālas valsts virsprincipa elementiem, proti, Latvijas valsts teritoriju veido latviešu vēsturiskās zemes (sk.: *Grigore-Bāra E., Kovaļevska A., Liepa L., Levits E., Mits M., Rezevska D., Rozenvalds J., Sniedzīte G. Satversmes 1.pants. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 225.lpp.*).

Satversmes 3. pantā formulēts apvienotās Latvijas jeb visu latviešu vēsturisko zemju vienotības princips (sk. *Satversmes tiesas 2007.gada 29.novembra sprieduma lietā Nr.2007-10-0102 40.1.punktu*). Visu latviešu vēsturisko zemju apvienošana vienā valstī ir viens no Latvijas valsts konstitucionālās identitātes elementiem (sk. *Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisijas 2012 .gada 17. septembra viedokļa "Par Latvijas valsts konstitucionālajiem pamatiem un neaizskaramo Satversmes kodolu" 205. punktu*).

Latvijas Satversmes sapulce vēlējās uzsvērt, ka "Latvijas valsts apņēmu visu to zemi, to teritoriju, kur latvju tautas vairākums dzīvo" (sk. *Latvijas Satversmes sapulces IV sesijas 1. sēdes 1921. gada 20. septembrī un 7. sēdes 1921. gada 4. oktobrī stenogrammu*).

8. Latvija ir Satversmē noteiktā Latvijas valsts tikai tad, ja tā apvieno visas etnogrāfiski un vēsturiski nosakāmās latviešu vēsturiskās zemes. Latvijas kā nacionālas valsts teritorija ir kulturāli “uzlādēta” un individualizēta. Latvijas valsts teritorija sakrīt ar latviešu tautas izsenis apdzīvoto teritoriju, kuras aptver latviešu nācijas politiskā un tiesiskā prasība pēc minētajām zemēm kā „savām” zemēm (sk. *Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisijas 2012. gada 17. septembra viedokļa “Par Latvijas valsts konstitucionālajiem pamatiem un neaizskaramo Satversmes kodolu” 205. - 206.punktu*).

9. Latviešu Pagaidu Nacionālās padomes 1. sesijas Valkā 1917. gada 2. decembrī pieņemtā deklarācija paredzēja apvienotas Latvijas izveidošanu Vidzemes, Kurzemes un Latgales latviešu apriņķos (sk. *Latviešu Pagaidu Nacionālās padomes 1917. gada 2. decembra deklarāciju “Ārvalstīm un tautām”*). Savukārt Latviešu Pagaidu Nacionālā padome 2. sesijā Petrogradā 1918. gada 30. janvārī pasludināja, ka “Latvijai jābūt patstāvīgai demokrātiskai republikai, kas apvienotu Kurzemi, Vidzemi un Latgali” (sk. *Latviešu Pagaidu Nacionālās padomes 1918. gada 30. janvāra deklarāciju miera un Latvijas starptautiskā stāvokļa jautājumā*).

Latvijas Republikas proklamēšanas aktā Latvijas Tautas padome konstatēja, ka “Latvija - apvienota etnogrāfiskās robežās (Kurzeme, Vidzeme un Latgale) - ir patstāvīga, neatkarīga, demokrātiski - republikāniska valsts” (sk. *Latvijas Tautas padomes 1918. gada 18. novembra uzsaukumu “Latvijas pilsoņiem!”*). Savukārt Latvijas Tautas padomes politiskā platforma noteica apvienotu Latviju kā vienu no valsts iekārtas principiem (sk. *1918. gada 17. novembra Latvijas Tautas padomes politisko platformu*).

III

10. Satversmes 3. pantā ir minētas trīs vēsturiski administratīvās sastāvdaļas, kurām apvienojoties tika izveidota vienota Latvijas valsts (sk.: *Stradiņš J. Sēlijas problēma cauri laikiem un cilvēkiem. Latvijas Vēstnesis, 1999. gada 20. maijs, Nr. 163/166*). Latvijas valsts tapšanas procesā apvienojās Vidzeme (tolaik Vidzemes guberņas latviešu daļa), Latgale (Vitebskas guberņas latviešu apdzīvotie apriņķi) un Kurzeme un Zemgale (tolaik zināmā Kurzemes guberņa) (sk.: *Disterlo B. Juridiskas piezīmes pie Latvijas Republikas Satversmes. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1923, Nr. 7, 2. lpp.; Vanags K. Latvijas valsts satversme. L.Rumaka apgāds Valkā, 1948, 15. lpp.*) “[.] kad Satversmi rakstīja, bija svarīgi uzsvērt, ka Latvija formējas no trīs administratīvi politiskām vienībām – Vidzemes guberņas (latviešu apdzīvotajiem apriņķiem), Kurzemes guberņas un Latgales (Vitebskas guberņas latviešu apdzīvotajiem apriņķiem). Šo trīs Latvijas daļu apvienošanās simboliski uzsvērtā arī Brīvības pieminekļa zvaigznēs” (*Skagale G. Identitāti varēs kopt vēsturiskajās zemēs. Saruna ar ekonomģeogrāfu Jāni Turlaju. Latvijas Avīze, 2020. gada 3. aprīlis, Nr. 67*).

Ja Vidzeme un Latgale kā vēsturiski administratīvā vienība sevī ietver arī vienu atsevišķu latviešu vēsturisko zemi, tad Kurzemē (jeb Kurzemē un Zemgalē)

vēsturiski apvienotas trīs latviešu vēsturiskās zemes – Kurzeme, Zemgale un Sēlija, no kurām katru raksturo pietiekami skaidri nošķirama kultūrvēsturiskā vide un identitātes izjūta (sk.: *Stradiņš J. Sēlijas zeme un Sēlijas ļaudis. Latvijas Vēstnesis, 1997. gada 15. aprīlis, Nr. 95/96*).

11. Latviešu vēsturiskās zemes ir apzīmētas arī kā Latvijas apgabali (sk. *1930. gada 26. aprīļa Noteikums par Latvijas apgabalu ģerboņiem*), vēsturiski etnogrāfiskie apgabali (sk. *Satversmes tiesas 2007. gada 29. novembra spriedumu lietā Nr. 2007-10-0102*), kultūrvēsturiskie apgabali (sk. *Vidzemes, Latgales, Kurzemes un Zemgales ģerboņu likumu*) un kultūrvēsturiskie reģioni (sk. *Valsts kultūrpolitikas vadlīnijas 2006. - 2015. gadam. Nacionāla valsts. Ilgtermiņa politikas pamatnostādnes*).

Atbilstoši Satversmes ievadam būtu vienādojama lietotā terminoloģija, turpmāk konsekventi izmantojot Satversmes ievadā lietoto jēdzienu “latviešu vēsturiskās zemes”.

12. Latviešu vēsturiskās zemes ir Vidzeme, Latgale, Kurzeme, Zemgale un Sēlija (sk. *Valsts kultūrpolitikas vadlīnijas 2006. - 2015. gadam. Nacionāla valsts. Ilgtermiņa politikas pamatnostādnes; Latvijas optimālais administratīvais iedalījums kultūrvēsturiskā kontekstā. Situācijas analīze un priekšlikumi. Rīga: Karšu izdevniecība Jāņa sēta, 2020, 47. lpp.*). Tās ir vēsturiski veidojušās teritorijas, ko vienu no otras atšķir savdabīga kultūras identitāte, kas izpaužas konkrētajai teritorijai raksturīgā unikālā kultūras mantojumā un valodas īpatnībās (sk. arī: *Vanaga L. Latvijas novadi – kultūras mantojumā un mūsdienās. Grām.: Latvieši un Latvija. I sējums. Latvieši. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2013, 342. lpp.*).

13. Latviešu vēsturiskās zemes ir ilgstošu un sarežģītu etnokulturālu procesu veidojumi, kuri atrodas nepārtrauktā attīstībā. Latviešu vēsturiskā zeme ir Latvijas teritorijas daļa, kuras pamatiedzīvotāju sastāvs veidojies no kādas agrajā feodālismā nosakāmas etniskās vienības pēctečiem, kas laika gaitā papildinājies ar citnovadiem un citetnosiem piederīgiem ļaudīm. Zemes iedzīvotājiem ir noteikta tradicionāla saimnieciskās darbības sistēma, dzīvesveida un tradicionālās kultūras formas, ar kuru atsevišķām būtiskām iezīmēm šī zeme atšķiras no citām. Zemes iedzīvotājus vieno valodas, dialekta vai izlokšņu grupas kopība, kā arī tiem ir sava novadnieciska apziņa. Latviešu vēsturisko zemju iedalījumu noteikusi dabas, ģeogrāfiskā un etniskā vide, sociāli ekonomiskais stāvoklis, iedzīvotāju sociālā struktūra, sabiedriski politiskā kārtība, teritorijas pakļautība un administratīvi politiskais iedalījums, kā arī iedzīvotāju konfesionālais sastāvs (sk.: *Cimermanis S. Par Latvijas vēsturiski etnogrāfiskajiem apgabaliem. Grām.: Latvijas zemju robežas 1000 gados. Rīga: LU Latvijas vēstures institūta apgāds, 1999, 34. - 35. lpp.*).

14. Latviešu vēsturiskajās zemēs dažādu vēsturisko, politisko, ekonomisko un sociālo procesu ietekmē uz baltu sentautu – kuršu, zemgaļu, sēļu un latgaļu – kultūras un valodas bāzes veidojusies vienota latviešu nācija ar savu kultūru un

valodu. Latviešu nācijas tapšanu būtiski ietekmējusi senā pamattautība (pirmiedzīvotāji jeb autohonti) lībieši, kā arī latvietība visos laikos bijusi atvērta, mijiedarbojoties ar latviešu vēsturiskajās zemēs dzīvojošajām mazākumtautībām.

15. Latviešu vēsturisko zemju savdabību un kultūrvēsturisko vidi veido kā nemateriālais kultūras mantojums, tā arī kultūras un dabas mantojums, kas tiek aizsargāts ar likumu “Par kultūras pieminekļu aizsardzību”, Nemateriālā kultūras mantojuma likumu un citiem normatīvajiem aktiem. Tāpat Latvija ir pievienojusies UNESCO konvencijām “Par pasaules kultūras un dabas mantojuma aizsardzību”, “Par nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu” un “Par kultūras izpausmju daudzveidības aizsardzību un veicināšanu”, garantējot kultūras mantojuma saglabāšanu.

16. Latviešu vēsturiskajās zemēs vēsturiski ir veidojušās un pastāv unikālas kultūrtelpas, kas ar savu unikālo kultūrvēsturisko savdabību bagātina kultūrvēsturisko vidi un veido sasaisti starp nacionālo, reģionālo un lokālo identitāti.

Atsevišķas kultūrtelpas ir iekļautas Nemateriālā kultūras mantojuma sarakstā (Suitu kultūrtelpa, Lībiešu kultūrtelpa (*Līvōd īlma*), Rucavas tradicionālā kultūrtelpa un Upītes kultūrtelpa). Suitu kultūrtelpa ir iekļauta UNESCO nemateriālā kultūras mantojuma starptautiskajā sarakstā.

Kultūrtelpu saglabāšana un ilgtspējīga attīstība ir viens no valsts un pašvaldību pienākumiem, ko paredz šis likumprojekts un Nemateriālā kultūras mantojuma likums.

IV

17. Latvijas Satversmes sapulce pieļāva, ka likumdošanas ceļā varētu tikt noteiktas iekšējās robežas starp latviešu vēsturiskajām zemēm (*sk. Latvijas Satversmes sapulces IV sesijas 7. sēdes 1921. gada 4. oktobrī stenogrammu*). Arī Satversmes tiesa secinājusi, ka Satversmē ir saglabāts Latvijas valsts iedalījums latviešu vēsturiskajās zemēs, un tas ir vērā ņemams, lemjot valstslietas (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 29. novembra sprieduma lietā Nr. 2007-10-0102 40.5. punktu*).

Lai arī likumos līdz šim nav tikušas noteiktas latviešu vēsturisko zemju saskares līnijas, tās ir objektīvi konstatējamas un ietekmē vietējo kopienu identitāti un piederības izjūtu (*sk.: Sprūde V. Kur beidzas Vidzeme? Kur sākas Kurzeme? Kā tapa latviešu vēsturisko zemju karte. Latvijas Avīze, 2020. gada 4. augusts, Nr. 147*).

18. Šā likumprojekta pielikumos tiek noteikta pilsētu un pagastu piederība konkrētām latviešu vēsturiskajām zemēm. Lielākoties pilsētas un pagasti pieder vienai latviešu vēsturiskajai zemei. Atsevišķos gadījumos vērā ņemams, ka vienā pilsētā vai pagastā iekļaujas divu latviešu vēsturisko zemju daļas.

Vidzemē pamatā ietilpstošajam Aiviekstes pagastam tā dienvidaustrumu daļa vēsturiski ilgstoši bijusi Latgalē. Tāpat Pļaviņu pilsētas austrumu daļa (bijusi Gostiņu pilsēta) ir vēsturiski bijusi Latgalē.

Latgalē ietilpst Barkavas pagasts, izņemot tā daļu (bijušais Saikavas pagasts), kas pieder Vidzemei. Savukārt Ošupes pagasts pamatā pieder Vidzemei, izņemot tā dienvidu daļu, kas ir Latgalē.

Līdzīgi Vidzemes un Zemgales saskares līnija iestiepjas Baldones un Ķekavas pagastos, Babītes pagastā, Ķeguma pilsētā un Olaines pagastā. Lielākā daļa Baldones pagasta pieder Zemgalei, izņemot Pulkarnes ciemu, kas Vidzemē iekļauts jau XVII gadsimtā. Savukārt Ķekavas pagasta dienvidu daļa (Misas upes kreisais krasts) vēsturiski ilgstoši bijusi Zemgales sastāvdaļa. Līdzīgi Zemgalei pieder Olaines pagasta dienvidu daļa un Babītes pagasta Kalnciema masīvs, kamēr pārējais Olaines pagasts un Babītes pagasts ietilpst Vidzemē.

Daugava Ķeguma pilsētu iedala Vidzemē (Daugavas labais krasts) un Zemgalē (Daugavas kreisais krasts). Tāpat Daugava Aizkraukles pilsētu iedala Vidzemē (Daugavas labais krasts) un Sēlijā (Daugavas kreisais krasts, Ziedi).

Daugava iezīmē arī Latgales un Sēlijas saskares līniju, iezīmējot atsevišķu pilsētu piederību abām latviešu vēsturiskajām zemēm. Daugavpils valstspilsēta un Krāslavas pilsēta Daugavas labajā krastā pieder Latgalei, savukārt šo pilsētu daļas Daugavas kreisajā krastā (Grīva Daugavpilī (bijusī Grīvas pilsēta) un Priedaine Krāslavā) pieder Sēlijai. Savukārt Jēkabpils valstspilsēta Daugavas kreisajā krastā pieder Sēlijai, bet tās daļa Daugavas labajā krastā (bijuši Krustpils pilsēta) un Daugavsala pieder Latgalei.

19. Starp latviešu vēsturiskajām zemēm vienmēr ir pastāvējusi vēlme tuvināties un mijiedarboties, veidojot vienotu latviešu nāciju. Latviešu vēsturisko zemju saskares līnijas nav jāuztver kā norobežošanās vai nošķiršanās robežas, bet gan kā tuvināšanās un savstarpējas ietekmēšanās vietas. Latviešu vēsturisko zemju saskares līnijās būtiska ir vietējo kopienu pašidentifikācija un dominējošā piederības izjūta konkrētai latviešu vēsturiskajai zemei.

Kultūrvēsturiski pietiekami stingri nosakāma Vidzemes un Latgales kā latviešu vēsturisko zemju saskares līnija ar citām latviešu vēsturiskajām zemēm. Vidzemei tradicionāli piederīga arī Rīgas pilsēta un vēsturiskais Rīgas patrimoniālais apgabals.

Kurzemes un Zemgales, kā arī Zemgales un Sēlijas saskares līnijas kultūrvēsturiski ir plūstošākas, jo šīs latviešu vēsturiskās zemes nekad precīzi viena no otras vēsturiski nav tikušas nodalītas ar politiskām vai administratīvām robežām.

V

20. Likumprojekta mērķis ir likumdošanas ceļā definēt pēc iespējas katra pagasta un pilsētas piederību noteiktai latviešu vēsturiskajai zemei – Vidzemei, Latgalei, Kurzemei, Zemgalei un Sēlijai, nosakot šo latviešu vēsturisko zemju saskares līnijas, kā arī paredzēt valsts un pašvaldību uzdevumus

kultūrvēsturiskās identitātes un piederības konkrētai latviešu vēsturiskajai zemei stiprināšanā.

Ar šo likumu tiks veicināta latviešu vēsturisko zemju iedzīvotāju kopīgā identitāte un piederība Latvijai, kā arī latviešu vēsturisko zemju kultūrvēsturiskās vides un kultūrtelpu saglabāšana un ilgtspējīga attīstība.

21. Likumprojekts paredz valsts un pašvaldību pienākumus likuma mērķu sasniegšanā. Latviešu vēsturisko zemju identitātes un kultūrvēsturiskās vides un kultūrtelpu saglabāšana un ilgtspējīga attīstība ir būtisks Latvijas valsts un sabiedrības kopējais mērķis.

Valstij un pašvaldībām likuma mērķu sasniegšanai ir jānodrošina nepieciešamais juridiska, tehniska, organizatoriska, administratīva un finansiāla rakstura atbalsts.

22. Kultūras ministrija ir sākusi darbu pie latviešu vēsturisko zemju ilgtspējīgas attīstības un kultūrtelpu atbalsta jautājumiem, un šis valsts politikas virziens būtu attīstāms un stiprināms. Nepieciešams apzināties, ka šajā jomā nepieciešama horizontāla valsts politika, kurā līdzdarbojas dažādas valsts un pašvaldību institūcijas savas kompetences ietvaros. Apsvērumiem par kultūrvēsturiskās identitātes, latviešu vēsturisko zemju kultūrvēsturiskās vides un atsevišķu kultūrtelpu saglabāšanu un ilgtspējīgu attīstību jātiek ņemtiem vērā dažādu valsts politiku īstenošanā, kad tas ir nepieciešams un loģiski pamatots.

23. Likumprojekts uzsver arī pašu latviešu vēsturisko zemju iedzīvotāju atbildību par zemju identitātes un kultūrvēsturiskās vides un kultūrtelpu saglabāšanu un ilgtspējīgu attīstību. Tieši zemju iedzīvotājiem ir tiesības kopt un attīstīt kopīgo savas zemes identitāti, kā arī veicināt kopīgo ieinteresētību to saglabāt un nodot nākamajām paaudzēm.

24. Līdztekus latviešu nācijai Latvijā dzīvo arī lībieši kā sena pamattautība un Latvijas zemes pirmiedzīvotāji. Valsts pienākumi lībiešu identitātes un kultūrvēsturiskās vides saglabāšanas un ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanā jau noteikti Satversmes ievadā, likumā "Par Latvijas nacionālo un etnisko grupu brīvu attīstību un tiesībās uz kultūras autonomiju" un citos likumos. Šajā likumprojektā uzsvērts attiecīgais valsts pienākums, apzinoties lībiešu kultūras un valodas nozīmīgo ietekmi latviešu nācijas tapšanā.

25. Ar 2007. gada 27. marta līgumu par Latvijas un Krievijas valsts robežu Latvija zaudējusi tās teritorijā pēc 1920. gada 11. augusta miera līguma ietilpstošo Abrenes (Jaunlatgales, Pitalovas) pilsētu un sešus tai pieguļošus pagastus. Šīs teritorijas daļas juridiskā piederība Latvijas Republikai un prettiesiskais zaudējums Latvijas Republikas okupācijas laikā ir sāpīgi iezīmējies sabiedrības vēsturiskajā atmiņā un radījis īpašu zaudējuma izjūtu tajās dzimtās, kuras robežu izmaiņa skārusi personiski. Latvijas sabiedrībai un valstij ir būtiski saglabāt vēsturisko atmiņu par zaudēto valsts teritorijas daļu, kā arī iespēju robežās gādāt par šīs teritorijas ar Latvijai saistītā kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu.

Likumprojektā ietverts valsts pienākums veicināt bijušā Abrenes apriņķa Abrenes pilsētas, Kacēnu pagasta, Upmales pagasta, Linavas pagasta, Purvmalas pagasta, Augšpils pagasta un Gauru pagasta kultūrvēsturiskā mantojuma un vēsturiskās atmiņas apzināšanu un saglabāšanu.

2. Kāda var būt likuma ietekme uz sabiedrības un tautsaimniecības attīstību

1. Likumprojekts vērsts uz iedzīvotāju piederības un kultūrvēsturiskās identitātes stiprināšanu. Ar likumu tiktu akcentēts kultūrvēsturiskās identitātes un piederības apziņas konkrētai latviešu vēsturiskajai zemei un kultūrtelpai nozīmīgums. Tāpat likumprojektā noteikta pēc iespējas katra pagasta un pilsētas piederība noteiktai latviešu vēsturiskajai zemei – Vidzemei, Latgalei, Kurzemei, Zemgalei un Sēlijai.

2. Spēcīga iedzīvotāju kultūrvēsturiskā identitāte un piederības sajūta konkrētai latviešu vēsturiskajai zemei ir viens no veiksmīgas valsts pastāvēšanas pamatiem. Katrai paaudzei ir būtiski veidot piederības sajūtu, rūpējoties par konkrētu teritoriju, iepazīstot tās kultūrvēsturisko mantojumu un apzinoties nepieciešamību to saglabāt (*sk.: Latvijas optimālais administratīvais iedalījums kultūrvēsturiskā kontekstā. Situācijas analīze un priekšlikumi. Rīga: Karšu izdevniecība Jāņa sēta, 2020, 4. - 5.lpp.*).

3. Likuma pieņemšana varētu mazināt administratīvi teritoriālās reformas vājās vietas, jo šajā reformā problemātiska ir kultūrvēsturiskās identitātes stiprināšana. Tāpat tas atbalstītu un veicinātu iedzīvotāju piederību latviešu tautai un Latvijai, kā arī veicinātu apziņu, ka latviešu valodas dialekti un izloksnes, kultūrvēsturiskās vides savdabība un latvietības daudzveidība ir latviešu nācijas kopēja bagātība, kas valstiski atbalstāma un kopīgiem spēkiem glabājama un attīstāma, lai to varētu nodot arī nākamajām paaudzēm.

3. Kāda var būt likuma ietekme uz valsts budžetu un pašvaldību budžetiem

1. Likumprojekts apstiprina un vienviet nosaka jau šobrīd Latvijas tiesiskajā sistēmā pastāvošos valsts un pašvaldību pienākumus iedzīvotāju identitātes stiprināšanā un latviešu vēsturisko zemju kultūrvēsturiskās vides un kultūrtelpu saglabāšanā un ilgtspējīgā attīstībā.

2. Likumprojekts paredz nepieciešamību izstrādāt noteiktu valsts horizontālu politiku šajā jomā, kā arī īstenot noteiktus pasākumus likuma mērķu sasniegšanai. Jau šobrīd valsts budžets un pašvaldību budžeti paredz finansējumu kultūrvēsturiskās vides saglabāšanai. Likums varētu būt pamats, lai politiski iezīmētu papildus finansējumu konkrētu mērķu sasniegšanai, kā arī noteiktu finansējuma izlietošanas principus.

4. Kāda var būt likuma ietekme uz spēkā esošo tiesību normu sistēmu

1. Likumprojekts detalizē Satversmes regulējumu, ka Latvijas valsts izveidota, apvienojot latviešu vēsturiskās zemes. Līdz šim latviešu vēsturiskās zemes ir bijušas minētas Satversmē, bet ir trūcis Satversmes regulējuma izvērsums likumu līmenī, kas konkrētāk noteiktu šīs zemes un to saskares līnijas.

2. Likumprojekts latviešu vēsturiskās zemes neparedz kā administratīvi teritoriālā iedalījuma līmeni vai valsts pārvaldības reģionu. Latviešu vēsturisko zemju saskares līniju iezīmēšanai ir simboliska, Latvijas valstiskumu un iedzīvotāju piederības izjūtu valstij stiprinoša nozīme. Tāpat tas rada nepieciešamos priekšnoteikumus latviešu vēsturisko zemju kultūrvēsturiskās vides un kultūrtelpu saglabāšanai un attīstībai.

3. Likumprojekts turpina jau aizsākto valsts politiku kultūrtelpu apzināšanā un atbalstīšanā, kā arī nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanā. Šajā likumprojektā apzināti un konsolidēti valsts un pašvaldību mērķi piederības stiprināšanā caur kultūrvēsturiskā mantojuma un identitātes prizmu.

5. Kādām Latvijas starptautiskajām saistībām atbilst likumprojekts

Likumprojekts sekmē UNESCO konvencijā “Par pasaules kultūras un dabas mantojuma aizsardzību”, “Par nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu” un “Par kultūras izpausmju daudzveidības aizsardzību un veicināšanu”, kā arī ANO deklarācijās par pirmiedzīvotāju tiesībām aizsargāto vērtību saglabāšanu.

6. Kādas konsultācijas notikušas, sagatavojot likumprojektu

1. Likumprojekta nepieciešamības pamatojums ietverts Valsts prezidenta ierosinājumos Saeimai, strādājot ar likumprojektu “Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums” (*sk. Valsts prezidenta 2020. gada 25. februāra paziņojumu Nr. 7 un 2020. gada 24. marta paziņojumu Nr. 9*). Sākotnējā iecere pārrunāta tikšanās laikā ar Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas locekļiem Rīgas pilī 2020. gada 3. martā.

2. Pagastu un pilsētu piederība konkrētām latviešu vēsturiskajām zemēm, kā arī latviešu vēsturisko zemju saskares līnijas apspriestas ar karšu izdevniecības “Jāņa sēta” galveno redaktoru Jāni Turlaju, LU Latvijas Vēstures institūta vadošo pētnieku Dr.hist. Gunti Zemīti un Dr.hist. Ilmāru Mežu. Pieaicināto lietpratēju paveiktais apkopots likumprojekta 1. un 2. pielikumā, kā arī publiski apspriests 2020. gada 24. jūlijā darba seminārā par Latviešu vēsturisko zemju likumprojektu Rīgas pilī.

3. Konsultācijas notikušas ar Kultūras ministriju, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministriju, Latvijas Pašvaldību savienību, kā arī ar

kultūrtelpu un ieinteresētās sabiedrības pārstāvjiem. Likumprojekta iecere apspriesta Valsts prezidenta reģionālo vizīšu laikā un atsevišķā darba seminārā.

4. Sagatavotais likumprojekts apspriests tikšanās laikā ar Saeimas frakciju priekšsēdētājiem Rīgas pilī 2020. gada 15. septembrī.

7. Kā tiks nodrošināta likuma izpilde

1. Jaunu valsts pārvaldes iestāžu izveidošana nav paredzēta. Likuma mērķu sasniegšana iespējama esošo institūciju esošo funkciju ietvaros, veidojot un īstenojot valsts horizontālu politiku šajā jomā. Valsts pārvaldes iestāžu un pašvaldību labākas sadarbības sekmēšanai attiecīgas politikas izstrādē un īstenošanā likumprojekts paredz Latviešu vēsturisko zemju attīstības padomi, kurā būtu iesaistīti valsts, pašvaldību un latviešu vēsturisko zemju un kultūrtelpu pārstāvji.

2. Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma pārejas noteikumu 13. punkts jau paredz Ministru kabineta pienākumu sešu mēnešu laikā pēc Latviešu vēsturisko zemju likuma pieņemšanas apstiprināt latviešu vēsturisko zemju un kultūrvēsturisko kopienu dzīves telpas ilgtspējīgas attīstības plānu. Likumprojektā ietverti attiecīgā plāna (Latviešu vēsturisko zemju un kultūrtelpu attīstības plāns) izstrādes un izpildes pamatjautājumi, kā arī paredzēta plāna izpildes uzraudzība.

Valsts prezidents

Egils Levits